

A VÍA ROMANA Nº 20 “PER LOCA MARITIMA”

Por: César M. González Crespán

VÍA ROMANA nº XX

iter per loca maritima a bracara asturicam mpm CCVII
(CAMINO POR LUGARES MARITIMOS DESDE BRAGA HASTA ASTORGA)

O itinerario de Antonino é unha catalogación das vías do Imperio Romano. Coñecemos a súa existencia por medio de varios códices, inscricións e miliarios (indicadores de distancias entre lugares). A súa datación corresponde entre o século II d.C. e seguintes, aínda que algunhas das vías é posible que existiran anteriormente, deixando os romanos constancia escrita da súa existencia. Os códices que chegaron ata nós son copias da Idade Media ou do Renacemento de escritos anteriores.

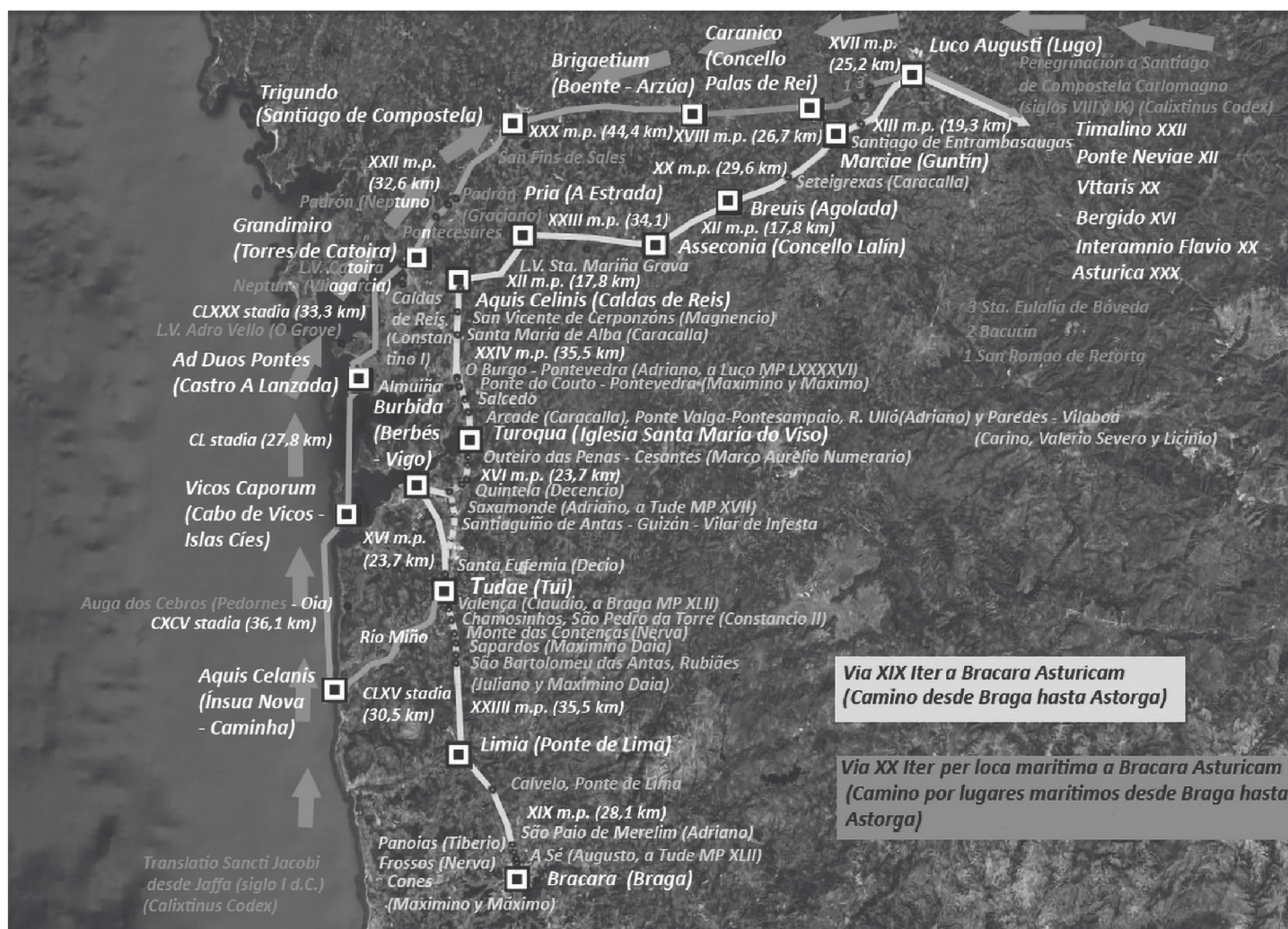
No que se refire ás vías de Galicia, que na época romana, fai vinte séculos, era chamada Gallaecia, cunha extensión maior que a actual, chegando ata o río Douro polo sur e, ata Asturias e Palencia polo leste, coñecemos tres vías, números 18, 19 e 20, de acordo coa numeración establecida polo enxeñeiro de camiños Eduardo Saavedra, tendo as tres orixe en Braga (Bracara) e final en Astorga (Asturica). A Vía romana nº 20 “per loca martima” descríbese coa lenda: *Item per loca maritima a bracara asturicam mpm CCVII usque aquis celenis CLXV*.

Tradicionalmente as vías romanas de Galicia buscáronse por terra, apoiándose a súa existencia en escavacións arqueolóxicas, e os fitos chámanse *mansios* ou *mansiones*. No que se refire á vía nº 20 supónse que discorrería, ao menos en parte, pola provincia de Pontevedra, sen atoparse restos notables ni miliarios que confirmasen a súa existencia. Unha das súas “*mansiones*” é Vico Spacorum. Débese asociar este nome a un lugar que se atopa na illa sur das Cíes, chamado Cabo de Vicos, que marca o punto norte do canal sur de entrada á ría de Vigo. Transformando as distancias dos catro primeiros tramos do códice, que comezan por C e que son estadios (185 metros, equivalentes a 1/8 de milla romana), en quilómetros, pódense facer cálculos dende ese punto cara ao sur e cara ao norte cun programa de rutas mariñas, Garmin Mapsource (c), ou Google Earth (c), de tal xeito que esas distancias se corresponden, con toda exactitude, unha coa desembocadura do río Miño e outra cunha cala situada ao sur da praia de A Lanzada, onde están os restos dun castro e dun pequeno porto. A partir destes lugares coinciden tamén as distancias ata Tui e ata as Torres de Catoira, na desembocadura do río Ulla. Sendo por tanto estes catro tramos da vía percorridos polo mar, e tratándose, en parte, dunha vía de navegación marítima. Ao respecto di Estrabón que as vías de navegación servían para facilitar o transporte de grupos humanos e mercadorías. Tamén di que Posidonio estivo no río Miño, que era navegable en 800 estadios (uns 140 km), e que na súa desembocadura había unha illa, á que se arrimaban os barcos.

No que se refire ao Grove, e á praia da Lanzada, comentar que esta no existía, na súa extensión actual, en tempos antigos, como o proban os textos medievais das doazóns reais á mitra compostelá, que falan da Insula Ogoure, que sería a antiga illa de O Grove. Os mapas do século XVII mostran claramente Grobe Ysla. O encaixe matemático da distancia entre o Castro da Nosa Señora da Lanzada, Ad Duos Pontes, e as Torres de Catoira, Grandimiro, permite trazar o paso da Vía, entre esta antiga illa de O Grove e a costa de Noalla, a través do actual espazo intermareal, e xunto ás illas de A Toxa e A Toxa pequena. Na primeira desta última atópase a Capela das Cunchas, reconstruída en tempos recentes, pero que conserva a pegada do paso da barca cos restos do Apóstolo, no símbolo das cunchas de peregrino que a recobren. Máis adiante, o paso da vía realizábase por mar entre a illa de Arousa e a costa de Vilanova, onde había un canal navegable, hoxe atravesado por unha ponte.

O significado axustado de per loca maritima é “por lugares marítimos”, sendo estes cabos, illas e portos, non sendo, por tanto, o seu significado “pola costa”, como se interpreta erroneamente. O percorrido iniciábase en Braga (Bracara), compartindo camiño coa vía romana precedente, nº 19, ata Tui (Tude ou Tudae), con escala intermedia en Ponte Limia (Limia). A partir de Tui, facíase unha variante, a través dos lugares marítimos, polo canal navegable marítimo-fluvial do río Miño, descrito como tal por Estrabón e Posidonio.

<i>limia</i>	<i>mpm</i> XIX	19	28,1 km
<i>tudae</i>	<i>mpm</i> XXVIII	24	35,5 km
<i>aquis celanis</i>	<i>stadia</i> CLXV	165	30,5 km
<i>vicos caporum</i> (<i>vico spacorum</i>)	<i>stadia</i> CXC	195	36,1 "
<i>ad duos pontes</i>	<i>stadia</i> CL	150	27,8 "
<i>grandimiro</i>	<i>stadia</i> CLXXX	180	33,3 "
<i>trigundo</i>	<i>mpm</i> XXII	22	32,6 "
<i>brigaetium</i> (<i>brigantium</i>)	<i>mpm</i> XXX	30	44,4 "
<i>caranico</i>	<i>mpm</i> XVIII	18	26,7 "
<i>luco augusti</i>	<i>mpm</i> XVII	17	25,2 "
<i>timalino</i>	<i>mpm</i> XXII	22	32,6 "
<i>ponte neviae</i>	<i>mpm</i> XII	12	17,8 "
<i>uttaris</i>	<i>mpm</i> XX	20	29,6 "
<i>bergido</i>	<i>mpm</i> XVI	16	23,7 "
<i>asturica</i>	<i>mpm</i> L	50	74,0 "

Augas abaixo seguíase polo canal, ata a súa confluencia co mar, na Ínsua Nova da desembocadura do río Miño (Aquis Celanis), coincidente co Minii flu, ostia da Geographia de Claudio Ptolomeo, ou porto da desembocadura do río Miño, seguindo despois polo mar, en navegación plenamente oceánica, fronte ás costas de A Garda e Oia, para ir dende aquí cara ao norte, ata chegar ao cabo de Vicos, nas illas Cies (Vicos Caporum-Vico Sapacorum ou Vicos Pacorum nos códices), onde había un fondeadoiro protexido, frecuentado por fenicios, gregos, cartaxineses e romanos dende épocas antigas, a xulgar pola cantidade de áncoras líticas atopadas por submarinistas nas augas próximas. Despois seguía a ruta cara ao norte, ata o sur da praia da Lanzada (Ad Duos Pontes). Dende este lugar se atopan os dous Pontes, o primeiro un pequeno pobo chamado Pontes, a dous quilómetros, en Sanxenxo, e o segundo, a vinte e cinco quilómetros, en Pontevedra, responsable da primeira metade do nome desta cidade. Dende aquí seguía a navegación fronte a península de O Grove e a ría de Arousa, ata chegar á la desembocadura do río Ulla, Viae flu, ostia, de acordo con Casludio Ptolomeo, ata as Torres do Oeste de Catoira, onde se situaba Grandimiro. Dende aquí seguía o percorrido xa por terra. Posto que o río Ulla se desvía cara o este en Pontecesures, e o río Sar que, aínda que chega a Santiago, non é navegable, pasando por Padrón, Iria Flavia, Escravitude,..., ata chegar a Santiago de Compostela, que sería Trigundo, encaixando a distancia, xa en unidades terrestres, ou milla passuum (1.481 metros), coas que constan no itinerario. Para resolver esta distancia e as seguintes se poden utilizar os medidores de rutas e distancias de Google Maps e Google Earth. É coñecida a existencia dos restos dunhas termas e unha necrópoles romana na base da catedral compostelá. O resto da vía iría polo camiño tradicional a Santiago de Compostela dende Lugo, sendo as mansios, as distancias fixadas na ruta, Brigatium (consta a súa existencia na Geographia de Caludio Ptolomeo, e está en situación máis adecuada que Brigantium, probablemente en Bergondo ou Betanzos, que está demasiado ao norte), radicable en Boente-Arzúa, Caranico, que estaría nas proximidades de Palas de Rei, e Lugo (Luco Augusti). A partir de aquí coinciden as distancias no itinerario, indo polo camiño natural, de Piedrafita do Cebreiro, Villafranca do Bierzo – Cacabelos (Castro da Ventosa) e Manzanal do porto para chegar ata a capital conventual Astorga (Asturica Augusta).

De acordo co Códice Calixtino, estes foron os tramos finais da ruta polo mar, Translatio Sancti Jacobi, fronte ás costas occidentais da Península Ibérica, e as rías Baixas, nunha barca de pedra, que seguiron os restos do Apóstolo Santiago, dende Jaffa, Palestina, tralo seu martirio e decapitación en Xerusalén para chegar ao porto de Iria, xunto ao río Ulla, e de alí, ir por terra ata Trigundo, a cidade que máis tarde adquiriu o seu nome, unido ao de Compostela.